

Sokrates (470-399 r. p.n.e.)

Okres humanistyczny w rozwoju filozofii greckiej

Sokrates - popiersie
z Muzeum
Watykańskiego

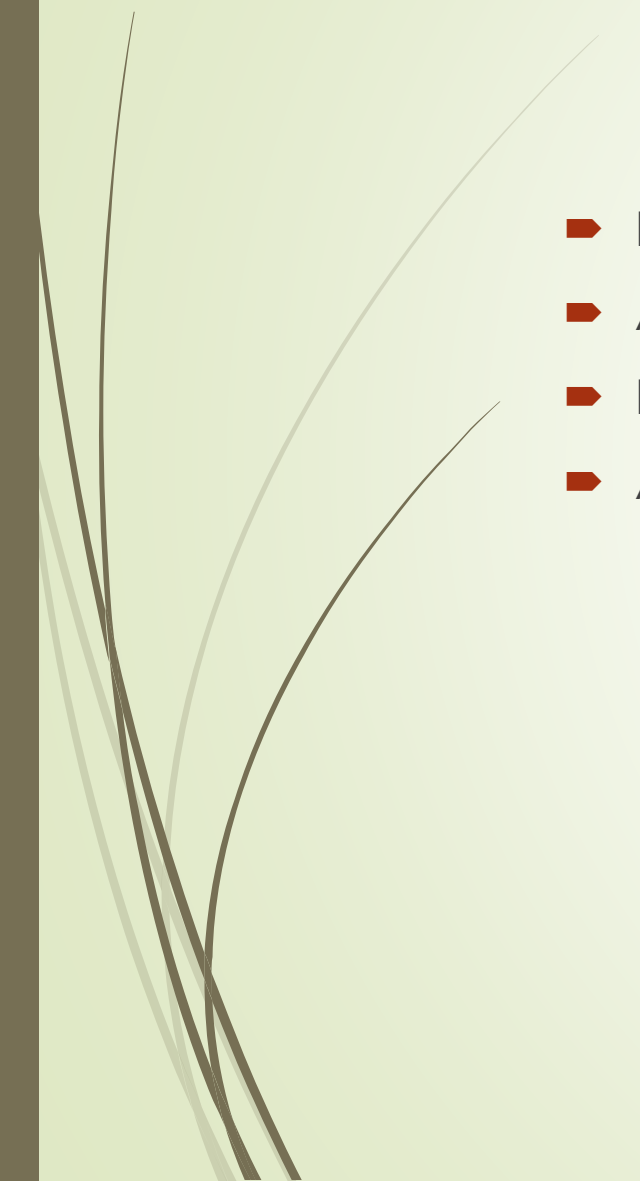

Kim był Sokrates?

- ▶ Żył jak włóczęga
- ▶ Związany był z Atenami
- ▶ Niczego sam nie napisał
- ▶ Nie wygłaszał publicznych wykładów
- ▶ Nie brał pieniędzy za naukę
- ▶ Był bohaterem platońskich dialogów
- ▶ Jego nauka dała początek szkołom etycznym (cynickiej, kyrenejskiej, megarejskiej)

Źródła do poznania myśli sokratejskiej

- Dzieła uczniów Sokratesa: Platona i Ksenofonta
  - Arystofanes
  - Diogenes Laertios
  - Arystoteles
-

Z Diogenesa Laertiosa:

- Opowiadają, że raz pewnego Sokrates, spotkawszy go [Ksenofonta] w wąskiej uliczce, zagroził mu przejście kijem i zaczął go wypytywać, gdzie są sprzedawane różne rodzaje żywności. Kiedy Ksenofont odpowiedział na wszystkie pytania, filozof zapytał go z kolei: „A teraz powiedz mi, gdzie ludzie stają się zacni i szlachetni?” Widząc zaś, że młodzieniec nie wie, co odpowiedzieć, wezwał go: „Pójdź za mną i ucz się tej wiedzy!”

Sokrates sam o sobie:

- **„Wiem, że nic nie wiem”**
- Świadomość własnej niewiedzy jest koniecznym wstępem do zdobycia wiedzy
- Każdy z nas nosi wiedzę prawdziwą, ale tę wiedzę trzeba wydobyć
- **JAK to zrobić?**

Za pomocą **metody Sokratejskiej**

- Metoda sokratejska miała dwa etapy:
- 1. metoda elenktyczna – sprowadzenie do absurdu tez rozmówcy (tzw. Ironia sokratejska). Metoda ta służy do zdemaskowania pozornej wiedzy rozmówcy
- 2. metoda majeutyczna (położnicza) – wydobywanie wiedzy z rozmówcy. Sokrates (podobnie jak położna) pomaga w procesie rodzenia prawdziwej wiedzy
- Podsumowując: metoda Sokratesa opiera się na dialogu, pytaniach i odpowiedziach, jest więc to metoda dialektyczna
- Metoda stawia przed sobą cele etyczne i wychowawcze

Teajtet 148E-151D; 210 A-D

- We fragmencie tym zobrazowana została metoda majeutyczna
- (fragment dostępny na poczcie mailowej)

Po co człowiekowi wiedza?

- Wiedza u Sokratesa związana jest bezpośrednio z cnotą,
- Według Sokratesa rozum i wiedza stanowią istotę człowieka,
- Żyjąc rozumie człowiek doskonali się
- Doskonałość moralna jest podstawową doskonałością człowieka
- Powyższe poglądy nazywamy intelektualizmem etycznym

Intelektualizm etyczny

(tożsamość cnoty z wiedzą)

- Wiedza jest warunkiem koniecznym i wystarczającym do dobrego postępowania
- wiedza ludzka jest pozorna, ale człowiek może znaleźć wiedzę pewną, zatem cnoty można się nauczyć

Hippiasz mniejszy (369B-376C)

- ▶ We fragmencie został przedstawiony intelektualizm etyczny
  - ▶ (fragment dostępny na poczcie mailowej)
-

Sokrates a Sofiści - różnice

- ▶ W odróżnieniu od sofistów wierzył w możliwość znalezienia prawdy czyli poznania pewnego
- ▶ Źródłem poznania pewnego są pojęcia; swe przekonania i mniemania należy sprowadzić do ogólnych pojęć
- ▶ Wszelka wartościowa wiedza jest wiedzą zdobytą przez rozum
- ▶ To, co istotne w człowieku ma charakter rozumowy a nie emocjonalny
- ▶ Podobnie jak sofisci Sokrates stawiał przed sobą cele
- ▶ Model Sokratesa to położnik, sofistów – lekarz

Sokrates a sofiści - podobieństwa

- Negatywne nastawienie do filozofii zainteresowanej physis (przyrodą); odejście od spekulacji filozofów przyrody
- Zainteresowanie człowiekiem i jego misją społeczną (choć sam Sokrates czuł niechęć do polityki)
- Krytycyzm w stosunku do tego, co zastane kulturze

Szkoły sokratejskie (tzw. Sokratycy mniejsi)

1. Szkoła kyrenejska

- Głównym reprezentantem był Arystyp z Kyreny (435-355 r. p.n.e.)
- Związany był nie tylko z Sokratesem, ale także Protagorasem
- Był autorem kilku dzieł: *Zachęta do filozofów*, *O wykształceniu*, *Hermas*, *Sen*, *Filomelos*
- Uważał, że poznajemy jedynie własne stany (subiektywizm). Stany mogą być przyjemne lub nieprzyjemne
- Natura podpowiada, aby poszukiwać przyjemności
- Przyjemność jest zawsze dobrem i jest jednym dobrem
- Nie każda przyjemność jednak daje szczęście – szczęście można osiągnąć dzięki rozkoszy rozumowej dostępnej człowiekowi wykształconemu
- Cnota i rozum są na usługach przyjemności
- U Kyrenaików dostrzegamy pozytywną koncepcję przyjemności
- Ich naukę niekiedy utożsamia się z hedonizmem (ἡδονή - przyjemność)

Arystyp z Kyreny

Elian, *Var. hist.*, XIV, 6

„Ci filozofowie ze szkoły Arystypa, którzy byli wierni nauce mistrza i nazywali siebie cyrenaikami, wyznawali poglądy następujące:

Utrzymywali, że istnieją dwa stany: przykrości i przyjemności. Ruch łagodny wywołuje przyjemność, ruch gwałtowny przykrość.

Przyjemności nie różnią się między sobą, jedna nie może być przyjemniejsza od drugiej. Wszystkie stwory żywe pragną przyjemności a unikają przykrości.

Ta przyjemność, która stanowi cel najwyższy, jest dla cyrenaików (...) przyjemnością cielesną nie zaś spokojną przyjemnością płynącą z uniesienia bólu, nie owym rodzajem niezmaconego spokoju o którym mówił i który za cel życia uważał Epikur. Przeprowadzili oni różnicę między celem najwyższym (*telos*) a szczęściem (*eudaimonia*). Celem jest – uczyli – pojedyncza przyjemność, natomiast szczęście to ogół pojedynczych przyjemności, do którego wchodzi zarówno przyjemności przeszłe, jak i przyszłe.

Przyjemności pojedynczej pragnie się dla niej samej, szczęście natomiast jest pożądane nie samo dla siebie, ale z uwagi na pojedyncze przyjemności. Że celem jest przyjemność, tego dowodzi fakt, iż każdy z nas od dziecka, instynktownie, ma do niej pociąg, a kiedy odczuwa przyjemność, nie szuka już niczego innego, i że przed niczym tak nie ucieka, jak przed jej przeciwieństwem, cierpieniem.

Zdaniem tych filozofów przyjemność jest dobrem nawet wtedy, kiedy zawdzięcza się ją postępkowi najbardziej haniebnemu.

Albowiem chociażby nawet postępek był nieczny, to przyjemność jest sama dla siebie czymś pożądanym jest dobrem. Natomiast samo ustąpienie bólu, o którym mówi nauka epikurejska, nie jest jeszcze – zdaniem cyrenaików – przyjemnością, podobnie jak brak przyjemności nie jest przykrością. (...)

Diogenes Laertios, *Żywoty i poglądy słynnych filozofów* II 8, 86-92.

2. Szkoła kynicka

Antystenes z Aten (ok. 444-368 r. p.n.e.)

Diogenes z Synopy (413-323 r. p.n.e.) – uczeń Antystenesa

- Kynicy łączyli poglądy Sokratesa i sofistów
- Pod wpływem Sokratesa Antystenes porzucił retorykę na rzecz filozofii moralnej
- Antystenes był jednym z najbardziej znanych uczniów Sokratesa
- Powiadał, że najważniejszą rzeczą jest cnota, cnoty można nauczyć się poprzez działania praktyczne i uwolnienie się od pragnienia rzeczy materialnych, wtedy człowiek staje się wolny
- Antystenes więc odrzucał kulturę, aby stać się wolnym
- Tylko wyobrażenia przynależy człowiekowi, wszystko inne jest cudze
- Antystenes zaleca dystans do wszystkiego, co nie jest „moje”
- Przyjmował sensualizm – istnieją tylko rzeczy konkretne

Diogenes z Synopy

"W ten oto sposób iści się wolność. I dlatego zwykł był on [Diogenes] mawiać: 'Gdyś w chwili, gdy mnie wyzwolił Antystenes, anim razu się nie wprzągnął w jarzmo niewoli' - A w jaki sposób Antystenes go wyzwolił? Posłuchaj, proszę, co mówi on o tym: 'Nauczył on mnie, co moje, a co nie moje. Nauczył on mnie, że krewni, że domownicy, że przyjaciele, że sława i rozgłos, że ukochane strony, że rozrywki, słowem, że wszystkie tego rodzaju rzeczy są cudzą własnością. - A cóż właściwie jest twoje? - Właściwy użytek z wyobrażeń. - Przekonał on mnie dowodnie, że owo czynienie właściwego użytku nie napotyka we mnie na żadne przeszkody, nie podlega żadnemu przymusowi, nikt mnie nie może zniewolić, iżbym inny czynił użytek, niż chcę uczynić. Któż zatem ma jeszcze władzę nade mną? Filip czy Aleksander, Perdikkas, czy może król perski? A i skąd by im przyszła ta władza? Nad kim bowiem człowiek jest w stanie odnieść zwycięstwo, nad tym daleko już wsześniejszej rzeczy zewnętrzne musiały odnieść zwycięstwo'. - A zatem nad kim ni rozkosz, ni ból, ni sława, ni bogactwo nie mają władzy, kto potrafi zdobyć się na to, żeby kiedy mu się tak podoba, szmyrgnąć z pogardą całe to nędzne ciało pod nogi któremuś z tyranów i odejść sobie ze świata, czyliż on jeszcze może być niewolnikiem albo czyjej woli ma się podporządkować?"

(Epiktet, *Diatryby*, III, 24, 67-72; L. Joachimowicz)

PERDIKKAS (?-321 p.n.e.), wódz Filipa II Macedońskiego i Aleksandra III Wielkiego; po jego śmierci (323) najwyższy godnością z wodzów obecnych w Babilonie, faktyczny regent państwa; dążył do zdobycia tronu maced. poprzez poślubienie siostry Aleksandra — Kleopatry; ambitne plany P. doprowadziły do otwartej wojny między nim a pozostałymi → diadochami; podczas nieudanej wyprawy na Egipt został zamordowany przez własnych żołnierzy. Enc. PWN 3 tomowa.

3. Szkoła megarejska

Euklides z Megary

- ▶ Euklides nawiązywał do Eleatów: zło nie istnieje, to niebyt, natomiast dobro jest jedno choć ma różne nazwy
- ▶ Euklides miał zainteresowania logiczne (formułował paradoksy logiczne)
- ▶ Odrzucał empirię
- ▶ Megarejczycy przygotowali grunt dla stoicyzmu
- ▶ Zastugą szkoły było rozwinięcie erystyki
- ▶ Ze szkołą megarejską wiąże się działalność mało znanego Fedona z Elidy

Bibliografia

- ▶ R. Palacz, Sokrates, Zielona Góra 1994.
- ▶ J. Legowicz, Historia filozofii starożytnej Grecji i Rzymu
- ▶ M. Piechowiak, Historia filozofii starożytnej. Materiały pomocnicze, Zielona Góra 2005/2006.